

พุทธจริยธรรมสำหรับนักบริหาร

: ร่มปรางค์ สวมประจำ*

บทคัดย่อ

หลักพุทธจริยธรรมสำหรับนักบริหารที่พึงมีเพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่การบริหารที่มีประสิทธิภาพ พบว่า มีธรรมะหลายประการที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะในเรื่องการบริหาร เช่น สัปปริสธรรม หลักทุดิยาปาปณิกธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ นักบริหารจะต้องบริหารงานภายใต้กรอบธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีภายใต้กรอบกฎหมายของรัฐ เพื่อให้การบริหารเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ โปร่งใส และมีคุณธรรม อีกทั้งควรมีการปลูกสำนึกในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของนักบริหารทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เกิดขึ้นในจิตสำนึกและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติด้วยตัวเอง เพื่อการเป็นนักบริหารที่ดี

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, จริยธรรม, นักบริหาร

Abstract

The ethical principles of the Buddhist administration for the

administration as a basis for effective management. There are many Dharma scriptures that appear in the Tipitaka which help to promote and promote moral and ethical conduct, especially in the administration of such as the Sappurisa-dhamma (qualities of a good man), Dutiya Pāpaṇika-dhamma (qualities of a successful businessman), etc. In addition, the executives must manage the work under the framework. Good governance it is the principle of good governance under the law of the state. The administration should be clear, transparent, and ethical, and should be cultivated in a moral and ethical manner by both public and private sector executives in a conscious and self-directed manner. To be a good executive.

Keywords: Buddhism, Ethics, Administration

* นิติตาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นิติตาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายมหาชน)มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทนำ

นักสังคมวิทยา มองว่าจริยธรรม คือ บรรทัดฐานประเภทหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นแนวทางเพื่อนำไปใช้กับบุคคลในสังคม โดยเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นความดี ความงาม เป็นสิ่งที่กระทำแล้วคนอื่นเกิดประโยชน์ มีความสุขสงบเกิดขึ้นแก่คนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ โดยนัยนี้จริยธรรมจึงเป็น สิ่งที่อยู่ภายนอกเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างควมมีคุณธรรมให้กับบุคคล กล่าวคือ เป็นแนวทางที่ผู้ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดสภาวะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

โดยทั่วไปหากกล่าวถึงคำว่าจริยธรรม มักจะพิจารณาอยู่ในกรอบคิดที่เกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้ เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า “จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนาว่า กำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร หลักจริยธรรมก็จะกำหนดให้ปฏิบัติตามนั้น” (เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2554 <http://comm.rtaf.mi.th/sitedirectory/>)

คำว่า จริยธรรม มาจาก จริย กับ ธรรมะ จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยา ที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของทั้งหลาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎ ศีลธรรม

โดยทั่วไปองค์กรตามรัฐธรรมนูญต่าง ๆ

รวมทั้งศาลรัฐธรรมนูญ จะแบ่งการบริหาร ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ทำหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และส่วนที่เป็นทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการ โดยส่วนที่ทำหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ คือ องค์อำนาจทั้งหลาย เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการเลือกตั้ง หรือศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนที่เป็นทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการ คือ สำนักงาน เช่น สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ โดยสำนักงานต่าง ๆ จะมีเลขาธิการสำนักงาน รองเลขาธิการสำนักงาน เป็นผู้บริหาร

ขณะที่ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ถือว่าอยู่ในยุคสมัยใหม่ (New society) ซึ่งต้องเป็นองค์กร ที่ใช้ความรู้เป็นพื้นฐาน (Knowledge based organization) มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (Learning organization) มุ่งแสวงหาความเป็นเลิศ (In search for excellent) มีความโปร่งใส (Transparent) และมีความเป็นมาตรฐาน (Standardization) การที่ผู้บริหารจะทำให้องค์การประสบความสำเร็จในสังคมสมัยใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องใช้คุณธรรมและจริยธรรมพื้นฐานสำคัญ และเป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องทำให้เกิดขึ้นเป็นวัฒนธรรมขององค์การตามหลักวิชาการบริหารสมัยใหม่ นักบริหารผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จต้องมีคุณลักษณะที่ดีหลายประการ เช่น มีความคิดสร้างสรรค์ มีความกล้าในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีความอดทน มีความ

สามารถในการสื่อสารกับผู้ร่วมงานในทุกระดับ
ได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกภาพดี อ่อนน้อม
ถ่อมตน มีความจงรักภักดีต่อองค์กร มีธรรมมา-
ภิบาล ฯลฯ

คำว่า “ธรรมมาภิบาล” หรือ Good Governance ซึ่งหมายถึง การบริหารโดยตั้งมั่น
อยู่ในความดีงาม ความโปร่งใสสามารถตรวจสอบ
ได้ ประเมินคุณภาพได้ หลักการ “ธรรมมาภิบาล”
จึงเป็นหลักการของการสร้างจริยธรรมโดยการ
ใช้ธรรมาธิปไตยในการบริหาร ซึ่งหมายถึง การ
ยึดถือธรรมและความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง
นักบริหารที่มีคุณลักษณะนี้จะยินดีรับฟังคำ
แนะนำ จากทุกฝ่ายใช้คนทั้งที่เป็นมิตรและศัตรู
ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง ใช้ทั้งพระเดช
และพระคุณ ในการบริหารคนเพื่อให้งานสำเร็จ
ลุล่วงตามเป้าหมาย นักบริหารแบบนี้จะแสดง
บทบาทของ ผู้ให้บริการ (Stewardship) แก่
ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยสนับสนุนแนวคิดที่ว่า
นักบริหารที่ดีต้อง รับผิดชอบ (Accountability)
ต่อผู้อื่นและองค์กร ไม่ปรารถนาจะควบคุมผู้อื่น
ในลักษณะ ของเผด็จการ รู้จักกำหนดบทบาท
และเป้าหมายที่ชัดเจน และดูแลผู้อื่นด้วยความ
ใส่ใจ สิ่งสำคัญที่สุดของนักบริหารประเภทนี้ คือ
ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Double Standard)
คือ คิดอย่าง พูดอย่าง แล้วทำอีกอย่าง ดังที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
ดำรัสแก่หม่อมข้าราชกรร นักรธุรกิจ และประชาชน
ชาวไทยทั่วประเทศ เนื่องในวโรกาสเฉลิม
พระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2544 ความว่า
ผู้บริหารที่เป็นผู้นำที่ดีจึงเป็นต้นแบบสำคัญ
ในการสร้างจริยธรรมคุณธรรมให้กับสมาชิก
ในองค์กร องค์กรจะมีวัฒนธรรมที่มีจริยธรรม

หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการมีจริยธรรมคุณธรรมของ
ผู้บริหาร

ความสำคัญของจริยธรรมได้กลายมา
เป็นแนวทางในกำกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ข้าราชการ และพนักงาน หรือลูกจ้างอื่นของรัฐ
ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือเป็นนักบริหารในภาคของรัฐ
โดยปรากฏขึ้นนับแต่มีการปฏิรูปการเมืองตั้งแต่ปี
พุทธศักราช 2540 เนื่องจากกระแสการทุจริต
คอร์รัปชันในสังคมไทยยุคนั้นทวีความรุนแรง
ซึ่งเป็นปัญหาจากการใช้อำนาจทางกฎหมาย
ที่อยู่เหนือกรอบคุณธรรมจริยธรรม เมื่อมีการ
ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2540 ขึ้นบังคับใช้ จึงมีเจตนารมณ์ที่มุ่งส่งเสริมและ
คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชน
มีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้
อำนาจรัฐ ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางการ
เมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
ทั้งยังให้ความสำคัญกับการเมืองที่บริสุทธิ์
โปร่งใส และมีคุณธรรม

ในส่วนของความต้องการการเมืองที่บริสุทธิ์
โปร่งใส และมีคุณธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2540 ได้วางแนวทาง
ในการจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม
โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 77 เป็นบทบัญญัติแรก
ที่ปรากฏขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(เจ้านินทร์ กรัยวิเชียร, 2550 : 2-3) ที่มีบทบัญญัติ
เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของ
ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และ
พนักงาน หรือลูกจ้างอื่นของรัฐ ซึ่งบุคคลเหล่านี้
ถือเป็นนักบริหาร ในภาคของรัฐ

ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2540 ได้สิ้นสุดลงด้วยผลของ

การประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ขึ้นใช้บังคับ เจตนารมณ์ในการตรารัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็มีได้เปลี่ยนแปลงสาระสำคัญอันแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับเดิมมากนัก แต่ยังคงเน้นชัดในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตเที่ยงธรรม เนื่องจากข้ออ้างประการหนึ่งที่ใช้ที่เป็นเหตุผลในการเข้ายึดอำนาจรัฐของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เห็นว่ารัฐบาลในยุคนั้นมีความประพฤติมิชอบในหน่วยงานของรัฐ หรือมีรูปแบบ การทุจริตที่เปลี่ยนแปลงแตกต่าง และมีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นเพื่อกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมของนักบริหารภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้บัญญัติถึงจริยธรรมของนักบริหารภาครัฐดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ หมวด 13 จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 2 มาตรา คือ มาตรา 279 และมาตรา 280

เมื่อรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในทุกองค์กรต้องจัดทำมาตรฐาน ทางจริยธรรมให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองจึงมีความสำคัญ เนื่องด้วยจะเป็นกรอบกำหนดทิศทางให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องยึดถือปฏิบัติ หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมถือว่าเป็นการกระทำผิด ทางวินัย และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรงให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งได้ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 270

ต่อมาคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ายึดและควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง และได้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ... เพื่อบังคับใช้ และขณะนี้อยู่ระหว่างการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช แต่การบัญญัติถึงเรื่องจริยธรรมก็ยังคงอยู่ รวมมากกว่า 20 มาตรา/อนุมาตรา เช่น มาตรา 215 ที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระร่วมกันกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมขึ้นใช้บังคับแก่ผู้ดำรงตำแหน่งในศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ รวมทั้งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและหัวหน้าหน่วยงานตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ มาตรา 265 ให้ศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระดำเนินการให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมตามมาตรา 215 ภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หากดำเนินการไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระพ้นจากตำแหน่ง

การที่รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นนี้ ถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีรากฐานแนวความคิดมาจากหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา และนับเป็นกลไกหนึ่งของการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยการจัดวางระเบียบพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่มีความเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเป็นกรอบแห่งความประพฤติปฏิบัติร่วมกัน

ในทางพุทธศาสนาเห็นว่า นักบริหารหรือ

นายที่ดีต้องมี **ศีล สมาธิ และปัญญา** กล่าวคือ การที่ศีลกำกับตัวกำกับใจจะทำให้ นักบริหารมีความรู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี ทำให้รู้ว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

การมีสมาธิจะทำให้ นักบริหารมุ่งมั่น ในการทำงานได้สำเร็จอย่างมีสติด้วยดีและ รวดเร็ว

การมีปัญญาจะทำให้เป็นคนมีเหตุและผล มองการณ์ไกล แก้ปัญหา และสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ได้ดี ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อความอยู่รอด ความ มั่นคง และการพัฒนาองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก อย่างรวดเร็ว และรุนแรง

หลักพุทธจริยธรรมสำหรับนักบริหาร ที่พึงมีเพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่ การบริหารที่มี ประสิทธิภาพพบว่า มีธรรมะหลายประการ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่ช่วยสนับสนุน และส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะในเรื่องการบริหาร เช่น **สัปบุริสธรรม** (พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 สุตตันตปิฎกที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, หน้า 333) (Qualities of a good man ; Virtues of a Gentleman) ซึ่งก็คือธรรมะ สำหรับสัตบุรุษ หรือผู้สงบระงับ หรือธรรมะของ ผู้ดี หรือ**หลักทุดิยปาปณิกสูตร** (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 สุตตันตปิฎกที่ 12 อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ปฐมปณณาสก รตการวรรคที่ 2 ปาปณิกสูตรที่ 2, หน้า 164.) ซึ่งก็คือคุณลักษณะ 3 ประการที่นักบริหารพึงมี

บทสรุป

แม้ว่าในทางกฎหมายรัฐตระหนักในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมของนักบริหาร อย่างจริงจัง

แทบในทุกลำดับชั้นของกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุด ตลอดจนถึงกฎหมาย ลำดับรองที่ปรากฏทั้งในระดับพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และรวมถึงประมวลจริยธรรมที่ อนุวัติการตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยตามที่ปรากฏ แต่หากจะนับ ช่วงเวลาที่ประเทศไทยสนับสนุนและส่งเสริม ให้ นักบริหารมีคุณธรรมและจริยธรรมกำกับ จะเห็นได้ว่าผ่านพ้นมาเกินกว่าทศวรรษ ซึ่งความ บริสุทธิ์ โปร่งใส และมีคุณธรรมจนถึงปัจจุบัน ก็ยังไม่เป็นที่ประจักษ์ เนื่องจากมาตรการต่าง ๆ เป็นเพียงบทบัญญัติที่ตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในกฎหมาย ขณะที่คุณธรรมและจริยธรรมเป็น เรื่องที่ล้นมาจากสำนักภายในทั้งสิ้น ข้อควร พิจารณาสำหรับประเทศไทยในขณะนี้จึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม จะมีผลใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิภาพ และบทกำหนดโทษ (SANCTION) ที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมควรได้สัดส่วน กับความร้ายแรงของความผิดเพื่อที่จะทำให้นักบริหารทั้งหลายมีความเกรงกลัว นอกจากนั้น ควรที่จะมีการกำหนดให้จัดทำประมวลจริยธรรม โดยแยกอำนาจหน้าที่ เช่น ประมวลจริยธรรมของ องค์อำนาจที่ทำหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ประมวล จริยธรรมของข้าราชการ ในหน่วยงานต่าง ๆ และ ประมวลจริยธรรมขององค์อำนาจที่ทำหน้าที่ บริหารงานในหน่วยงาน เนื่องจากปัจจุบันองค์ อำนาจเหล่านี้เข้ามาก้าวก่ายแทรกแซงการ บริหารราชการ โดยไม่มีประมวลจริยธรรมกำกับ โดยตรง ซึ่งเห็นว่าเป็นช่องว่างการบังคับใช้ อันอาจส่งผลให้เกิดการทุจริต และประพฤติ มิชอบได้ อีกทั้งควรมีการปลูกสำนึกในเรื่องคุณธรรม

และจริยธรรมของนักบริหารทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เกิดขึ้นในจิตสำนึกและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติด้วยตัวเอง เฉกเช่นประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่นที่ปลูกฝังคตินธรรมตั้งแต่เด็ก และเมื่อโตขึ้นมีโอกาสดำรงตำแหน่งทางการเมือง เขาเหล่านั้นก็ยังคงยึดถือคุณธรรมจริยธรรมอย่างเคร่งครัดโดยมิต้องมีการตรากฎหมายหรือข้อบังคับใดให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนั้นการพัฒนาบุคคลเพื่อให้เป็นนักบริหารที่ดีนั้นเป็นเป้าหมายสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนตามหลักทางพระพุทธศาสนา บุคคลที่พัฒนาดีแล้ว ยังมีความประพฤติเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นได้ ขณะเดียวกันก็เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- “ความหมายของจริยธรรม”, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2554 <http://com.rtaf.mi.th/sitedirectory/>
- ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, ศาสตราจารย์. (2550). **คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. เล่ม 11, 20. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.